Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun muuttamisesta (HE 70/2025 vp)

Esitän kunnioittavasti seuraavaa.

1. Johdanto

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi pakkokeinolain etsintää koskevaa lukua. Esityksessä ehdotetaan, että tuomioistuin päättäisi laite-etsinnästä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta tiettyjä erikseen määriteltyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Esityksen tavoitteena on saattaa laite-etsinnästä päättämistä koskeva sääntely EU-oikeuden mukaiseksi.

Esityksen taustalla on Euroopan unionin tuomioistuimen (EUTI) tuomio, jonka mukaan toimivaltaisen viranomaisen mahdollisuus saada pääsy matkapuhelimen sisältämiin tietoihin edellyttää pääsääntöisesti sitä, että tällaisen mahdollisuuden käyttämisen edellytykseksi on asetettu kansallisessa lainsäädännössä tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittama etukäteisvalvonta.

Ehdotettu laki olisi tarkoitettu tulemaan voimaan viimeistään syksyn 2025 aikana. Lakimuutosta ei sovellettaisi taannehtivasti eli muutos soveltuisi vain niihin laite-etsintöihin, jotka suoritetaan lakimuutoksen voimaantulon jälkeen.

2. Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisu

Esityksen taustalla on EUTI:n suuren jaoston 4.10.2024 antama ratkaisu asiassa C-548/21 *CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck*. Ennakkoratkaisupyynnössä oli kyse siitä, että poliisiviranomaiset olivat takavarikoineet huumausainekauppaa koskevan tutkinnan yhteydessä henkilön (CG) matkapuhelimen ja yrittäneet avata puhelimen lukituksen saadakseen pääsyn sen sisältämiin tietoihin. CG:n matkapuhelimen takavarikointi ja sitä seuranneet yritykset tutkia puhelinta suoritettiin asianomaisten poliisien omasta aloitteesta ilman syyttäjäviranomaisen tai tuomioistuimen lupaa.

EUTI tuo ratkaisussaan esille, että pääsy matkapuhelimen sisältöön voi kattaa liikenne- ja sijaintietojen lisäksi myös valokuvat ja tämän puhelimen internetin selaushistorian tai osan kyseisellä puhelimella käydyn viestinnän sisällön. EUTI:n mukaan pääsy tällaisten tietojen kokonaisuuteen voi mahdollistaa hyvin tarkkojen päätelmien tekemisen henkilön yksityiselämästä, kuten hänen päivittäisistä tottumuksistaan, vakituisista tai tilapäisistä oleskelupaikoistaan, päivittäisistä tai muista liikkumisistaan, suorit-

tamistaan toimista ja sosiaalisista suhteistaan sekä sosiaalisista piireistään, joissa tämä henkilö liikkuu. EUTI korostaa, että matkapuhelimen sisältämiin tietoihin voi sisältyä erityisen arkaluonteisia tietoja, kuten henkilötietoja, joista ilmenee rotu tai etninen alkuperä, poliittisia mielipiteitä tai uskonnollinen tai filosofinen vakaumus. Näiden tietojen arkaluonteisuus oikeuttaa direktiivin 2016/680 10 artiklassa niiden osalta edellytettyyn erityissuojaan. (tuomion kohdat 92–94) EUTI toteaa, että matkapuhelimen sisällön tutkiminen voi johtaa perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa suojattujen perusoikeuksien vakavaan tai jopa erityisen vakavaan puuttumiseen (tuomion kohta 95).

EUTI korostaa, että tutkinnan kohteena olevan rikoksen vakavuus on yksi keskeisistä tekijöistä silloin, kun tutkitaan puuttumisen oikeasuhteisuutta. EUTI kuitenkin katsoo, että jos pääsy matkapuhelimen sisältämiin tietoihin voitaisiin oikeuttaa ainoastaan vakavan rikollisuuden torjunnalla, tällä rajoitettaisiin toimivaltaisen viranomaisten direktiivin 2016/680 mukaisia valtuuksia tutkia rikoksia yleisesti. Tämä lisäisi unionin tuomioistuimen mukaan riskiä rikosten rankaisemattomuudesta ottaen huomioon sen, että tällaisilla tiedoilla voi olla ratkaiseva merkitys rikostutkinnassa. (tuomion kohdat 96–97)

EUTI korostaa suhteellisuusperiaatteen noudattamista, kun päätetään matkapuhelimen sisältämiin tietoihin pääsystä. EUTI tuo esiin, että suhteellisuusperiaatteen arviointi tarkoittaa, että kussakin konkreettisessa tapauksessa punnitaan kaikkia asiassa merkityksellisiä seikkoja ja että pääsy matkapuhelimen sisältöön siten edellyttää joko tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittamaa etukäteisvalvontaa. (tuomion kohta 102)

EUTI:n mukaan etukäteisvalvonta edellyttää sitä, että sen suorittamisesta vastaavalla tuomioistuimella tai riippumattomalla hallintoelimellä on kaikki valtuudet ja kaikki takeet, jotka ovat välttämättömiä sen varmistamiseksi, että kyseessä olevat eri legitiimit intressit ja oikeudet sovitetaan yhteen. Erityisesti rikostutkinnan osalta tällainen valvonta edellyttää, että kyseinen tuomioistuin tai elin pystyy varmistamaan oikeudenmukaisen tasapainon yhtäältä rikollisuuden torjunnan yhteydessä suoritettavan tutkinnan tarpeisiin liittyvien oikeutettujen intressien ja toisaalta henkilöiden, joiden tietoihin pääsy koskee, yksityiselämän kunnioittamista ja henkilötietojen suojaa koskevien perusoikeuksien välillä. (tuomion kohta 103)

Unionin tuomioistuin korostaa, että riippumaton valvonta on tehtävä ennen yrityksiä saada pääsy kyseessä oleviin tietoihin asianmukaisesti perusteltua kiireellistä tapausta lukuun ottamatta, missä tapauksessa valvonnan on tapahduttava ensi tilassa. Myöhemmin tapahtuva valvonta ei EUTI:n mukaan vastaisi etukäteisvalvonnan tavoitteeseen estää se, että myönnetään kyseessä oleviin tietoihin pääsyä koskeva lupa, joka on täysin välttämätöntä laajempi. (tuomion kohta 104) EUTI tuo lisäksi esiin, että etukäteisvalvonnan suorittavalla tuomioistuimella tai riippumattomalla hallintoelimellä

on erityisesti oltava valtuudet evätä tämä pääsy tai rajoittaa sitä, jos se toteaa, että tästä pääsystä tietoihin aiheutuva puuttuminen perusoikeuksiin ei ole kaikki merkitykselliset seikat huomioon ottaen oikeasuhteista. Toimivaltaisten poliisiviranomaisten pääsy matkapuhelimen sisältämiin tietoihin on näin ollen evättävä tai sitä on rajoitettava, jos pääsy viestinnän sisältöön tai arkaluonteisiin tietoihin ei vaikuta oikeutetulta ottaen huomioon rikoksen vakavuus ja tutkinnan tarpeet. (tuomion kohta 106)

EUTI lausuu kokoavasti, että direktiivin 2016/680 4 artiklan 1 kohdan c alakohtaa luettuna yhdessä perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklan sekä 52 artiklan 1 kohdan valossa on tulkittava siten, että toimivaltaisilla viranomaisilla on mahdollisuus saada yleisesti pääsy matkapuhelimen sisältämiin tietoihin rikosten torjuntaa, tutkintaa, selvittämistä ja syyteharkintaa varten, jos kyseissä lainsäädännössä määritellään riittävän täsmällisesti kyseisten rikosten luonne tai niiden ryhmät, taataan suhteellisuusperiaatteen noudattaminen ja asetetaan asianmukaisesti perusteltuja kiireellisiä tapauksia lukuun ottamatta tämän mahdollisuuden käyttämisen edellytykseksi tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittama etukäteisvalvonta. (tuomion kohta 110)

EUTI:n tuomiossa otetaan kantaa myös perusoikeuskirjan 47 artiklassa turvattuihin oikeussuojakeinoihin. EUTI korostaa, että perusoikeuskirjan 47 artiklassa taattu oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin edellyttää lähtökohtaisesti, että asianomaisen on voitava saada tieto häntä koskevan päätöksen perusteluista, jotta hän voi puolustaa oikeuksiaan parhain mahdollisin edellytyksin ja päättää kaikista asiaan vaikuttavista seikoista tietoisena, onko asian saattaminen toimivaltaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi tarpeellista, ja jotta viimeksi mainittu kykenee täysimääräisesti harjoittamaan tähän päätökseen kohdistuvaa laillisuusvalvontaa. (tuomion kohta 118)

Tuomiosta käy siten ilmi henkilön muutoksenhakuoikeus. Toimivaltaisten kansallisten viranomaisten, joille tuomioistuin tai riippumaton hallintoelin on antanut luvan saada pääsy matkapuhelimessa säilytettyihin tietoihin, on sovellettavien kansallisten menettelyjen yhteydessä ilmoitettava henkilölle syyt, joihin tämä lupa perustuu, heti kun ilmoittaminen ei voi vaarantaa toimivaltaisten viranomaisten tutkimuksia, ja asetettava heidän saatavilleen kaikki direktiivin 2016/680 13 artiklan 1 kohdassa tarkoitetut tiedot. Nämä tiedot ovat tarpeen, jotta kyseiset henkilöt voivat käyttää muun muassa direktiivin 2016/680 54 artiklassa nimenomaisesti säädettyä muutoksenhakuoikeutta. (tuomion kohta 120)

3. Kansallinen sääntely ja keskeiset sääntelymuutosehdotukset

Voimassa olevassa pakkokeinolaissa (806/2011) laite-etsinnän toimittaminen ei lähtökohtaisesti edellytä rikoksen tutkinnasta erillisen oikeusviranomaisen, kuten tuomioistuimen, etukäteiskontrollia. Pakkokeinolain 8 luvun 29 a §:ssä (452/2023) säännellään

laite-etsinnän saattamisesta tuomioistuimen tutkittavaksi. Kyse on tuomioistuimen jälkikäteisestä valvonnasta.

EUTI:n ratkaisu nähdäkseni edellyttää pakkokeinolain laite-etsintää koskevan sääntelyn muuttamista siltä osin, että asianmukaisesti perusteltuja kiireellisiä tapauksia lukuun ottamatta laite-etsinnän toimittaminen edellyttäisi jatkossa tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen etukäteisesti antamaa lupaa.

Esityksessä ehdotetaan pakkokeinolain 8 luvun 29 §:ää muutettavaksi siten, että tuomioistuin päättäisi laite-etsinnästä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta tiettyjä erikseen määriteltyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Kiireellisissä tilanteissa olisi hankittava tuomioistuimen lupa jälkikäteisesti.

Kiireellisyyspoikkeuksen lisäksi hallituksen esityksessä esitetään, että tuomioistuimen etukäteisvalvonnan ulkopuolelle jätetään tilanteet, joissa laitteen haltija tai muu siihen oikeutettu henkilö vapaaehtoisesti suostuu laite-etsinnän toimittamiseen. Suostumuksessa olisi kyse siitä, että henkilö suostuu tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta poikkeamiseen eli että laite-etsintä toimitettaisiin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä. Hallituksen esityksen mukaan tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta poikkeamiseen liittyen suostumustilanteet ovat tarpeellisia esimerkiksi laite-etsintää koskevan menettelyn joutuisuuden varmistamiseksi. Suostumukseen perustuvalla poikkeamismahdollisuudella voisi olla muun ohella kohdehenkilön kannalta merkitystä, koska laite-etsinnän nopea toimittaminen tarkoittaisi myös laitteen palautumista henkilölle nopeammin tai esimerkiksi syyttömyyttä tukevan näytön esiin tuomista. Lisäksi poikkeusmahdollisuudella olisi viranomaisten resurssien kannalta vähentävä vaikutus. (HE 70/2025 vp, s. 10)

Esityksessä myös ehdotetaan, että voimassa oleva pakkokeinolain 8 luvun 29 a § laite-etsinnän saattamisesta tuomioistuimen tutkittavaksi kumotaan. Koska esityksessä ehdotetaan, että laite-etsinnän toimittaminen pääsääntöisesti kuuluisi tuomioistuimen etukäteisvalvonnan piiriin, perusteltua ei olisi erikseen olla tämän lisäksi erillistä muutoksenhakuoikeutta. Esityksen muutosehdotuksen lähtökohtana on tuomioistuimen etukäteisvalvonta ja laitteen haltijan tai muun siihen oikeutetun henkilön perusoikeuksien turvaamisen parantaminen. Hallituksen esityksessä katsotaan, että muutoksenhakuoikeus riittäisi niissä tilanteissa, kun laite-etsinnän toimittaminen perustuu vain pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätökseen erikseen säädetyissä poikkeustilanteissa. (HE 70/2025 vp, s. 10)

Ehdotetun sääntelyn mukaan laitteen haltijaa tai muuta laitteeseen oikeutettua henkilöä ei tarvitsisi kuulla laite-etsintävaatimuksen tuomioistuinkäsittelyssä. (HE 70/2025 vp, s. 33)

Hallituksen esityksestä käy ilmi, että esityksen valmistelussa jouduttiin poikkeamaan tavanomaisesta lausuntomenettelystä esityksen kiireellisyyden vuoksi. (HE 70/2025 vp, s. 10–11) Säädösvalmistelun kuulemisohjeen mukaan kirjallisten lausuntojen antamiseen pitäisi olla aikaa vähintään kuusi viikkoa ja laajoissa hankkeissa vähintään kahdeksan viikkoa. Lausuntoaika voi vain perustellusta syystä olla edellä mainittua lyhyempi.

Hallituksen esitysluonnos oli lausuntopalvelu.fi-sivustolla avoimessa lausuntomenettelyssä 5.-20.3.2025 eli kuulemisaika oli kaksi viikkoa. Hallituksen esityksessä lyhyttä kuulemisaikaa perustellaan asian kiireellisyydellä. Kiireellisyys puolestaan johtuu Euroopan unionin tuomioistuimen 4.10.2024 antamasta tuomiosta C-548/21 *CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck,* joka on hallituksen esityksen antamisen taustalla. Hallituksen esityksestä ei kuitenkaan täysin ilmene, miksi lokakuussa 2024 annettu ratkaisu ei mahdollistanut kuulemisohjeen mukaista lausuntoaikaa keväällä 2025. Perustuslakivaliokunta on toistuvasti kiinnittänyt valtioneuvoston huomiota hyvän lainvalmistelutavan noudattamiseen (ks. esim. PeVL 20/2024 vp, s. 4; PeVL 15/2023 vp, s. 6 ja PeVL 11/2023 vp, s. 5).

4. Keskeisten ehdotusten valtiosääntöoikeudellinen arviointi

4.1 Asianosaisen kuuleminen

Pakkokeinolain 8 luvun 29 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännökseen tulisi uusi 2 momentti, jonka mukaan lähtökohtana olisi laite-etsintää koskevan vaatimuksen käsitteleminen ja ratkaiseminen kansliassa ilman istuntokäsittelyä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi. Vaatimus voitaisiin kuitenkin käsitellä sen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa, jos tuomioistuin harkitsee sen tarpeelliseksi. (HE 70/2025 vp, s. 37) Lisäksi säännöksen mukaan asia ratkaistaisiin kuulematta laitteen haltijaa tai muuta laitteeseen oikeutettua.

Nähdäkseni oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja yksilön oikeusturvakeinojen (PL 21 §, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artikla ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artikla) näkökulmasta olisi tärkeää jättää tuomioistuimen harkintaan, tulisiko asianosaista kuulla asian ratkaisemisen yhteydessä. Säännös (29 §:n 2 momentin viimeinen virke) voisi olla siten mahdollista muuttaa muotoon: ”Asia voidaan ratkaista kuulematta laitteen haltijaa tai muuta laitteeseen oikeutettua, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi.”

4.2 Muutoksenhakuoikeus

Pakkokeinolain 8 luvun 29 §:ään ehdotetaan uutta 6 momenttia, jonka mukaan tuomioistuimen 1 momentissa tarkoitettuun päätökseen ei saisi hakea muutosta valittamalla.

EUTI:n ratkaisusta ei löydy tukea hallituksen esittämälle perusteelle, että tuomioistuimen etukäteisvalvonta poistaisi tarpeen tuomioistuimen jälkikäteisvalvonnasta. (HE 70/2025 vp, s. 43) EUTI:n ratkaisussa päinvastoin korostetaan perusoikeuskirjan 47 artiklan turvaamaa oikeutta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin tapauksissa, kun tuomioistuin on myöntänyt pääsyn matkapuhelimen sisältöön. EUTI korostaa, että perusoikeuskirjan 47 artiklassa taattu oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin edellyttää lähtökohtaisesti, että asianomaisen on voitava saada tieto häntä koskevan päätöksen perusteluista, jotta hän voi puolustaa oikeuksiaan parhain mahdollisin edellytyksin ja päättää kaikista asiaan vaikuttavista seikoista tietoisena, onko asian saattaminen toimivaltaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi tarpeellista, ja jotta viimeksi mainittu kykenee täysimääräisesti harjoittamaan tähän päätökseen kohdistuvaa laillisuusvalvontaa. (tuomion kohta 118)

Tuomiosta käy siten suoraan ilmi henkilön muutoksenhakuoikeus. Toimivaltaisten kansallisten viranomaisten, joille tuomioistuin tai riippumaton hallintoelin on antanut luvan saada pääsy matkapuhelimessa säilytettyihin tietoihin, on sovellettavien kansallisten menettelyjen yhteydessä ilmoitettava henkilölle syyt, joihin tämä lupa perustuu, heti kun ilmoittaminen ei voi vaarantaa toimivaltaisten viranomaisten tutkimuksia, ja asetettava heidän saatavilleen kaikki direktiivin 2016/680 13 artiklan 1 kohdassa tarkoitetut tiedot. Nämä tiedot ovat tarpeen, jotta kyseiset henkilöt voivat käyttää muun muassa direktiivin 2016/680 54 artiklassa nimenomaisesti säädettyä muutoksenhakuoikeutta. (tuomion kohta 120)

Nähdäkseni pakkokeinolain 8 luvun 29 a § tulee säilyttää, kun lakiehdotuksen tarkoituksena on saattaa laite-etsinnästä päättämistä koskeva sääntely EU-oikeuden mukaiseksi. Unionin tuomioistuimen ratkaisussa korostetaan sekä etukäteis- että jälkikäteisvalvonnan tarpeellisuutta.

4.3 Suostumukseen perustuva poikkeus etukäteisvalvonnasta

Kiireellisyyspoikkeuksen lisäksi hallituksen esityksessä esitetään, että tuomioistuimen etukäteisvalvonnan ulkopuolelle jätetään tilanteet, joissa laitteen haltija tai muu siihen oikeutettu henkilö vapaaehtoisesti suostuu laite-etsinnän toimittamiseen. Suostumuksessa olisi kyse siitä, että henkilö suostuu tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta poikkeamiseen eli että laite-etsintä toimitettaisiin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä. Hallituksen esityksen mukaan tuomioistuimen etukäteisvalvonnasta poikkeamiseen liittyen suostumustilanteet ovat tarpeellisia esimerkiksi laite-etsintää koskevan menettelyn joutuisuuden varmistamiseksi. Suostumukseen perustuvalla poikkeamismahdollisuudella voisi olla muun ohella kohdehenkilön kannalta merkitystä, koska laite-etsinnän nopea toimittaminen tarkoittaisi myös laitteen palautumista henkilölle nopeammin tai esimerkiksi syyttömyyttä tukevan näytön esiin tuomista.

Lisäksi poikkeusmahdollisuudella olisi viranomaisten resurssien kannalta vähentävä vaikutus. (HE 70/2025 vp, s. 10)

Hallituksen esityksen perusteluissa korostetaan, että muiden pakkokeinojen kuin pidättämisen ja vangitsemisen osalta suostumusta voidaan pitää tietyssä määrin perusteltuna oikeuttamisperusteena. Tämä koskee hallituksen esityksen perusteluiden mukaan erityisesti tapauksia, joissa toimenpide tehdään lähinnä asianomaisen omassa intressissä, esimerkiksi syyttömyyttä tukevan näytön esittämiseksi. (HE 70/2025 vp, s. 39)

Suostumuksen antamisen lähtökohtana on, että oikeudellisesti merkityksellisen suostumuksen tulisi olla vapaaehtoinen ja annettu sellaisissa olosuhteissa, joissa suostuja on selvillä siitä, ettei hänellä ole laillista velvollisuutta alistua toimenpiteeseen. Suostumuksen antaminen ei myöskään saisi perustua oletukseen painostuksesta, kehotuksesta tai käskystä. Hallituksen esityksestä puuttuu sen korostaminen, että suostumuksen täytyy pystyä aina myös peruuttamaan.

Tässä tilanteessa suostumuksen antaminen tarkoittaisi ennen kaikkea sitä, että henkilö suostuu luopumaan oikeudestaan saattaa asia tuomioistuimen etukäteisvalvontaan. Suostumus käytännössä kattaisi myös laite-etsinnän toimittamisen. Hallituksen esityksessä korostetaan, että suostumusperusteinen poikkeaminen etukäteisvalvonnasta olisi tärkeä erityisesti asianomaisen syyttömyyttä tukevan näytön esittämisessä tai esimerkiksi halusta tai toiveesta jouduttaa laite-etsinnän toimittamista laitteen palauttamiseksi sen haltijalle. (HE 70/2025 vp, s. 40) Kuitenkin suostumuksesta ehdotetaan säädettäväksi seuraavalla tavalla (lakiehdotuksen 29 §:n 3 momentti): ”Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää laite-etsinnästä myös, jos laitteen haltija tai muu laitteeseen oikeutettu vapaaehtoisesti käsillä oleva tilanne huomioon ottaen suostuu siihen ja edellytykset laite-etsinnän toimittamiselle muutoin täyttyvät.” Suostumuksen vapaaehtoisuudesta tai peruuttamisesta ei säädettäisi lain tasolla, vaan nämä keskeiset kriteerit suostumuksen antamisesta jäisivät lain esitöiden tasolle. Lisäksi suostumuksen rajaaminen ja täsmentäminen erityisesti niihin tilanteisiin, joissa on kyse syyttömyyttä tukevan näytön esittämisestä ei säädettäisi laissa, vaan ainoastaan lain esitöiden tasolla.

Valiokunta on katsonut perusoikeusrajoituksen kohteeksi joutuvan henkilön suostumuksella voivan sinänsä olla merkitystä valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa. Valiokunta on kuitenkin käytännössään pitänyt tällaista sääntelytapaa ongelmallisena ja korostanut suurta pidättyväisyyttä suostumuksen käyttämisessä perusoikeuksiin puuttumisen oikeutusperusteena. Tämä pidättyväisyys vielä entisestään korostuu, jos perusoikeussäännökseen liittyy ns. kvalifioitu lakivaraus, kuten kotirauhan suojassa (ks. PeVL 35/2018 vp, s. 31). Valiokunnan mukaan tällainen sääntelytapa ei ole helposti sovitettavissa perustuslain 2 §:n 3 momentissa vahvistettuun oikeusvaltioperiaattee-

seen sisältyvän vaatimuksen kanssa, jonka mukaan suostumuksen käytön tulee perustua lakiin. (Ks. esim. PeVL 30/2010 vp, s. 6).

Perustuslakivaliokunnan (PeVL 27/1998 vp, s. 2 ja PeVL 23/2017 vp, s. 3) mukaan perusoikeussuojaa ei voida millaisessa asiassa tahansa jättää riippumaan asianomaisen suostumuksesta. Valiokunta on pitänyt tässä suhteessa oleellisena sitä, mitä voidaan pitää oikeudellisesti relevanttina suostumuksena tietyssä tilanteessa, ja edellyttänyt suostumuksenvaraisesti perusoikeussuojaan puuttuvalta lailta muun muassa tarkkuutta ja täsmällisyyttä, säännöksiä suostumuksen antamisen ja sen peruuttamisen tavasta, suostumuksen aitouden ja vapaaseen tahtoon perustuvuuden varmistamisesta sekä sääntelyn välttämättömyydestä (PeVL 7/2010 vp, s. 5, PeVL 37/2005 vp, s. 3 ja PeVL 19/2000 vp, s. 3).

Nyt käsiteltävänä olevassa säännösehdotuksessa asianosaisen suostumuksella olisi mahdollista rajoittaa PL 21 §:ssä, EIS 6 artiklassa and Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklassa turvattua yksilön oikeusturvaa. Oikeusturvan rajoittamisen lisäksi suostumuksen antaminen laite-etsintään johtaisi tosiasiassa myös PL 10 §:ssä, EIS 8 artiklassa ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklassa turvatun yksityisyyden suojan ja henkilötietojen suojan mahdolliseen joko vakavaan tai erityisen vakavaan loukkaukseen. Suostumuksella haettaisiin oikeutus siten sekä oikeusturvan rajoittamiseen että mahdolliseen yksityisyyden ja henkilötietojen suojan vakavaan tai erityisen vakavaan loukkaukseen. Huomionarvoista on, että suostumuksen kautta olisi mahdollista, että tämän hallituksen esityksen perusteena olevassa Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisussa C-548/21 CG v. Bezirkshauptmannschaft Landeck *peräänkuuluttamat erityisen arkaluontoiset tiedot voisivat tulla henkilön suostumuksella ilman tuomioistuimen etukäteisvalvontaa viranomaisten tietoon ja mahdollistaa henkilötietojen ja yksityisyyden suojan ydinalueelle kohdistuvan loukkauksen. Todettakoon selvyyden vuoksi, että ko. EUTI:n ratkaisussa ei mahdollisteta tuomioistuimen tai muun riippumattoman hallintoelimen etukäteisvalvonnasta poikkeamista muutoin kuin kiireellisyysperusteella. Suostumukseen perustuva etukäteisvalvonnasta poikkeaminen on tehty kansallisessa valmistelussa.*

Perustuslakivaliokunta on aiemmassa tulkintakäytännössään korostanut, että perusoikeussuojaa ei voida millaisessa asiassa tahansa jättää riippumaan asianomaisen suostumuksesta (ks. esim. PeVL 27/1998 vp, s. 2 ja PeVL 23/2017 vp, s. 3). *Nähdäkseni asianomaisen suostumuksella ei voida oikeuttaa perusoikeussuojan ydinalueen loukkauksia. Siten lakiehdotusta tulee nähdäkseni muuttaa siten, että suostumuksen antaminen olisi mahdollista vain syyttömyyttä tukevan näytön esittämisessä, kuten hallituksen esityksen perusteluissa on rajattu. Lisäksi lain tasolle olisi kirjattava säännökset suostumuksen antamisen ja sen peruuttamisen tavasta, suostumuksen aitouden ja vapaaseen tahtoon perustuvuuden varmistamisesta sekä sääntelyn välttämättömyydestä* (ks. PeVL 7/2010 vp, s. 5, PeVL 37/2005 vp, s. 3 ja PeVL 19/2000 vp, s. 3). Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan 35/2018 vp katsonut, että suostumuskonstruktioon liittynyt sääntelyehdotus

ei ollut valtiosääntöoikeudellisesti lainkaan hyväksyttävissä, koska suostumuksenvaraiselta perusoikeussuojaan puuttuvalta lailta puuttui tarkkuus ja täsmällisyys. Lisäksi säännösehdotuksesta puuttuivat lain tasoiset säännökset suostumuksen antamiseen ja sen peruuttamisen tavasta samoin kuin suostumuksen aitouden ja vapaaseen tahtoon perustuvuuden varmistamisesta.

Kuopiossa 23.9.2025

Maija Dahlberg
OTT, julkisoikeuden apulaisprofessori
Itä-Suomen yliopisto